

Een betogend of beschouwend essay n.a.v. hoorcolleges literatuurgeschiedenis

Algemene informatie

Vak

Nederlands

Leerjaar / sector

5 havo / 5 of 6 vwo

Context

Leerlingen schrijven een gestructureerd essay van ongeveer 800-1000 woorden, waarbij ze onderwerpen die behandeld zijn bij literatuurgeschiedenis verder verkennen en nagaan wat de invloed ervan is in de huidige tijd. Ze onderzoeken wat de invloed van de romantiek en verlichting is op de samenleving, het onderwijs of de huidige literatuur. Leerlingen kiezen één uit drie behandelde onderwerpen en lezen daarbij enkele essays die betogend of beschouwend van aard zijn. De focus van instructie is de opbouw van de tekst, formulering en stijl.

Leerdoelen en succescriteria

Leerdoelen van de lessenserie

Ik leer:

- een gestructureerd essay schrijven waarbij ik inhoud en vorm afstem op het doel (betogend of beschouwend) en publiek (onbekend, formeel).
- kritisch informatie verwerven en verwerken om een onderbouwde mening over te brengen of de lezer een mening te laten vormen op basis van feiten.

Succescriteria product (zie bijlage 3)

Ik kan:

- de kenmerken herkennen en benoemen van een betogend essay (lezer overtuigen van jouw mening) en een beschouwend essay (lezer eigen mening laten vormen).
- een bouwplan maken waarin de indeling in inleiding, kern en slot uitgewerkt zijn voor een betogend of beschouwend essay.
- de theorie uit de hoorcolleges over de verlichting en romantiek verwerken als argumenten, bronnen of perspectieven in mijn essay.
- de taal, toon en vormgeving afstemmen op een onbekend, volwassen publiek, en de lezer ermee prikkelen en aanzetten tot nadenken.
-

Succescriteria proces/zelfregulatie

Ik kan:

- naar aanleiding van vorige schrijftaken concreet formuleren waar ik deze schrijfoopdracht aan wil werken (ontwikkelpunten).
- inschatten en uitleggen aan welke criteria mijn werk (niet) voldoet.
- concrete feedback geven aan mijn klasgenoot zodat hij weet wat hij goed kan, wat nog beter kan en hoe hij zijn werk kan verbeteren.
- feedback ontvangen en verwerken, en daarbij passende strategieën inzetten (theorie/bronnen raadplegen, vragen stellen aan anderen etc.).

Aantal lessen

8 lessen, waarvan twee lessen literatuurgeschiedenis over de verlichting en de romantiek.

Lesuitwerking (globaal)

- In acht lessen schrijven leerlingen een betogend of beschouwend essay van ongeveer 800-1000 woorden, waarbij ze in de eerste twee lessen gezamenlijk nagaan waar een betogend of beschouwend essay aan moet voldoen. Dat doen ze door twee websites met kenmerken en voorbeeldessays te lezen.
- Vervolgens krijgen leerlingen twee hoorcolleges over de verlichting en de romantiek. Ze maken daarbij aantekeningen, zodat ze relevante informatie kunnen verwerken in hun essay als argumenten, perspectieven of bronnen. Leerlingen werken de verzamelde informatie uit in een bouwplan, waarbij ze een eerste versie schrijven.
- Aan de hand van een *one single point rubric* beoordelen leerlingen elkaars teksten en geven ze elkaar feedback. Ook de leraar formuleert bij elk essay twee feedbackpunten, waarbij hij ook de persoonlijke criteria van de leerling betreft. Leerlingen verwerken de ontvangen feedback en reflecteren op hun schrijfproces.

Uitvoering lesactiviteit

Materialen / hulpmiddelen

- Eventueel: PowerPoint met lesdoelen, uitleg en opdrachten
- Voor alle leerlingen: criteria voor teksten op ten minste 3F (zie bijlage 1)
- Voor groepjes leerlingen: keuze uit zes voorbeeldessays
- Voor alle leerlingen: *one single point rubric* (zie bijlage 2)
- Eventueel: voor leerlingen een voorbeeldbouwplan en bijbehorende eerste versie (bijlage 3, 4)

Lesuitwerking (uitgebreid)

Les 1

Lesdoel: Ik kan kenmerken benoemen en herkennen van een betogend en beschouwend essay.

- Activeren van voorkennis
De leraar bespreekt in hoofdlijnen de schrijfoopdracht voor de komende periode: een essay over de invloed van de Verlichting en Romantiek op maatschappij, onderwijs en literatuur. Hij benoemt daarbij de twee leerdoelen en ook dat bij deze schrijfoopdracht de inhouden van cultuur-/literatuurgeschiedenis en de taaldomeinen lezen en schrijven geïntegreerd aan bod komen en wat het belang daarvan is. Vervolgens bespreekt hij welk idee leerlingen hebben bij het begrip *essay*, waar je essays zou kunnen tegenkomen en wat voor onderwerpen zich ervoor lenen.
- Daarna geeft hij leerlingen de volgende twee links:
  - <http://essayschrijven.nl/wat-houdt-een-essay-in/>
  - <https://www.scribbr.nl/category/essay/>Leerlingen lezen individueel de twee teksten en noteren kenmerken van een betogend en beschouwend essay.
- In groepjes van drie of vier wisselen ze hun genoteerde kenmerken uit. Ze krijgen daarbij de criteria waaraan een goede tekst moet voldoen op ten minste 3F van het referentiekader (bijlage 1). Ze formuleren in groepjes aanvullende criteria gericht op een betogend en beschouwend

essay en proberen dat voor de categorieën: inhoud, tekstopbouw, afstemming op publiek, formuleren en leesbaarheid concreet te doen.

- Klassikaal worden de criteria besproken en wordt er een eerste versie van aanvullende criteria opgesteld. Te denken valt aan:
  - De lezer weet wat het doel van mijn essay is: de lezer overtuigen van een mening of de lezer een mening laten vormen.
  - In de kern van een betogend essay staat de onderbouwing van mijn standpunt met argumenten en bronnen.
  - In de kern van een beschouwend essay staan de verschillende invalshoeken, visies of perspectieven over/op een onderwerp.
  - Ik gebruik taal die de lezer prikkelt en aanzet tot nadenken, zoals herhalingen, woordspelingen, beeldspraak, synoniemen, verschrijvingen.

*Een **essay** is een tekst over een wetenschappelijk, cultureel of filosofisch onderwerp. Er zijn verschillende soorten essays:*

- *Betogend: de schrijver probeert de lezer te overtuigen van een standpunt op een bepaald onderwerp. De schrijver gebruikt daarvoor verschillende bewijzen, zoals statistieken, bronnen en meningen van experts.*
- *Beschouwend: de schrijver geeft verschillende visies weer op een bepaald onderwerp. Hij informeert, beschrijft en legt uit, met voor- en tegenargumenten bij een standpunt of onderwerp en met zijn eigen mening. De schrijver heeft niet als doel de lezer te overtuigen maar om de lezer zijn eigen mening te laten vormen.*
- *Verhalend: de schrijver vertelt een verhaal vanuit een bepaald oogpunt. Er komt een plot in voor, inclusief karakters, setting en climax. Het doel van de schrijver is niet een mening geven of een mening te laten vormen, maar om een verhalende weergave van een onderwerp te geven.*

Belangrijk bij het schrijven van een betogend en beschouwend essay is dat je het onderwerp goed weet af te bakenen. De schrijver moet relevante inzichten uit theoretische benaderingen en onderzoeksresultaten op een doeltreffende manier kunnen inzetten om zijn eigen stellingname te onderbouwen. Dit betekent dat hij voldoende inhoudelijke kennis in huis hebt om zijn punt te maken; dat hij helder en boeiend formuleert (taal en tekststructuur); en dat hij rekening houdt met de voorkennis en interesses van zijn publiek.

Les 2

Lesdoel: Ik kan aan de hand van authentieke essays overeenkomsten en verschillen benoemen van een betogend en beschouwend essay.

- De leraar verdeelt zes artikelen over de klas. Er zijn twee artikelen per deelonderwerp: maatschappij, literatuur, onderwijs.
  - Maatschappij: [sociale media in een opstandige samenleving](#)
  - Maatschappij: [de noodzaak van debat in een democratie](#)
  - Onderwijs: [de economisering van het onderwijs](#)
  - Onderwijs: [het belang van kleine klassen](#)
  - Literatuur: [leerlingen aan het lezen krijgen](#)
  - Literatuur: [hoeveel boeken uit de literaire canon een leraar moet kennen](#)

Leerlingen maken een keuze voor een van de drie deelonderwerpen en ontvangen een bijbehorende tekst. Leerlingen markeren/noteren tijdens het lezen de zinnen/elementen die volgens hen kenmerkend zijn voor een essay. Daarbij gebruiken ze de opgestelde criteria uit de vorige les. Ze beantwoorden daarbij de volgende vragen:

- Welk onderwerp bespreekt de auteur en welke deelonderwerpen behandelt hij?

- Heeft hij één bepaalde richting of een standpunt gekozen in zijn tekst die hij onderbouwt (betogend) of belicht hij het onderwerp vanuit verschillende invalshoeken (beschouwend)?
  - Welke informatiebronnen heeft de auteur gebruikt?
  - In hoeverre gebruikt hij eigen ervaringen?
- Leerlingen met hetzelfde artikel gaan in een groepje (maximaal 4) bij elkaar zitten en overleggen ongeveer 15 minuten over de vragen:
    - Is dit een betogend of beschouwend essay en waaraan zie ik dat?
    - Waarom is dit een goed essay (keuzes in woordgebruik, zinnen, stijl, opmaak, structuur etc.)?

Ze noteren deze kenmerken als succescriteria: aan deze succescriteria voldoet dit essay.

- Per groepje pitcht één leerling kort het artikel en de bevindingen van het groepje. De leraar noteert de criteria op het digibord en vult de criteria van de vorige les aan. Leerlingen die luisteren maken aantekeningen: welke criteria horen ze en hadden zij ook, en welke niet?
- De leraar bevraagt het doel en de relevantie van deze twee lessen en legt uit wat de opdracht wordt. Leerlingen denken na over het onderwerp waarover ze hun essay van ongeveer 800-1000 woorden willen schrijven, of dat betogend of beschouwend is en ze maken een keuze uit maatschappij, onderwijs of literatuur:
  - A) Hoe hebben de verlichting en romantiek invloed gehad op de huidige samenleving? Gebruik kenmerken van deze periodes en haal bij de uitwerking mensen uit en/of over de verlichting en romantiek aan.
  - B) Hoe hebben de verlichting en romantiek invloed gehad op het huidige onderwijs? Gebruik kenmerken van deze periodes en haal bij de uitwerking mensen uit en/of over de verlichting en romantiek aan.
  - C) Hoe hebben de verlichting en romantiek invloed gehad op onze huidige literatuur? Gebruik kenmerken van deze periodes en haal bij de uitwerking mensen uit en/of over de verlichting en romantiek aan.

Leerlingen kiezen één van deze onderwerpen. Ze kiezen een onderwerp waarbij ze ook hun eigen ervaring en mening kunnen betrekken, zoals muziek, kunst of de verkiezingen. Na de hoorcolleges mogen ze als ze dat willen hun keuze aanpassen.

Lessen 3 en 4: Hoorcolleges verlichting en romantiek

Lesdoel: Ik kan relevante informatie selecteren en samenvatten om te gebruiken in mijn essay.

- De leraar blikt kort terug op de vorige les en gaat na of leerlingen voor een onderwerp en soort essay hebben gekozen. Hij geeft aan dat leerlingen naar aanleiding van de hoorcolleges en de gelezen artikelen hun onderwerp en de deelonderwerpen kunnen vaststellen.
- De leraar geeft hoorcollege (twee lessen) over de verlichting en de romantiek. Daarbij komen kenmerken, invloed op maatschappij, onderwijs en literatuur aan bod. De colleges hebben leerlingen nodig om meer voorkennis op te bouwen van het onderwerp, waarover ze hun essay schrijven. Ook kunnen ze de informatie uit de hoorcolleges gebruiken als kader, argumenten, bronnen of perspectieven in hun essays. De leraar legt ook het belang van deze manier van informatieverwerving en –verwerking uit in het kader van studie en vervolgopleiding.
- Leerlingen maken gedurende de hoorcolleges daarom ook aantekeningen. (Literatuur)onderzoek is namelijk een belangrijk onderdeel van het schrijven van een betogend of beschouwend essay.

- Aan het einde van beide hoorcolleges krijgen leerlingen in groepjes van hetzelfde onderwerp (maatschappij, onderwijs of literatuur) de tijd om informatie uit te wisselen met elkaar, elkaar en de leraar vragen te stellen en hun aantekeningen aan te vullen/scherpen.

Lessen 5 en 6

Lesdoel: ik kan op basis van verzamelde informatie deelonderwerpen vaststellen in een bouwplan.

- Terugkoppeling en zelfreflectie: waar ga ik op letten bij mijn essay?
De leraar maakt duidelijk door terug te verwijzen naar de zes voorbeeldessays dat de vorm van een essay minder vastligt dan bij andere tekstsoorten, zoals een onderzoeksverslag. De leraar deelt de lijst met criteria uit de eerste twee lessen uit, gepresenteerd als een *one single point rubric* (bijlage 2). Leerlingen noteren op basis van hun reflectie op eerdere schrijftaken aan welke twee criteria ze vooral willen werken en feedback willen ontvangen.
- De leraar maakt duidelijk dat een schrijver van een essay in elk geval naar voren brengt dat hij voldoende kennis heeft over het onderwerp. De leraar laat leerlingen nog een keer in groepjes van drie of vier leerlingen naar de voorbeeldessays kijken: leerlingen selecteren de twee van hun eigen onderwerp. Ze gaan met elkaar na waaruit de kennis van de auteur blijkt.
- Leerlingen verzamelen vervolgens informatie over hun onderwerp en deelonderwerpen. Ze zetten de feiten op een rij en kijken wat anderen van het onderwerp vinden. Ze zoeken verschillende bronnen, waardoor ze leren het onderwerp vanuit verschillende invalshoeken te benaderen. Voor meer informatie over de beide literaire periodes en specifieke onderdelen hierbij kijken ze op www.literatuurgeschiedenis.nl.
- Op basis van hun aantekeningen van de hoorcolleges en verzamelde bronnen, invalshoeken en meningen kunnen ze hun informatie ordenen en maken leerlingen een bouwplan. Dat doen ze aan de hand van de volgende structuur:

Inleiding

- *De titel en de inleiding hebben de belangrijke functie om de aandacht van de lezer te trekken. Ze nodigen uit tot verder lezen en geeft richting aan het essay.*
- *Na het introduceren van het onderwerp volgt het standpunt of de vraag die je in je stuk centraal stelt en een vooruitblik op de invulling van je essay.*

Kern

- *In de kern werk je je standpunt of vraag bondig uit. Dat doe je aan de hand van verschillende bronnen, meningen en perspectieven (ten minste drie).*
- *Je uitwerking moet betrouwbaar zijn en vraagt dus om voldoende bronnen. Ga er niet van uit dat de feiten uit deze bronnen voor zich spreken, maar leg de lezer uit waarom deze bron relevant is.*
- *Naast argumenten voor een bepaald standpunt kun je ook tegenargumenten weerleggen, waarbij de weerlegging overtuigend beter is dan het gebruikte tegenargument (betogend essay).*

Slot

- *Allereerst moet de conclusie logisch volgen uit het voorafgaande deel en kom dus terug op de inleiding.*
- *Je bevestigt je standpunt, beantwoord je vraag (betogend essay) of vat de verschillende perspectieven samen (beschouwend essay).*
- *Ten slotte eindig je pakkend, zodat de conclusie blijft hangen bijvoorbeeld door een oneliner, pakkende uitspraak of passend citaat passend bij de kern van je essay.*

- In de tweede les lezen leerlingen in duo's met hetzelfde onderwerp (maatschappij/literatuur/onderwijs) en soort essay (betogend/beschouwend) elkaars bouwplan en geven feedback aan de hand van de meegekregen structuur. De leraar loopt langs en geeft eveneens

feedback. Aan het einde van de les sturen leerlingen hun bouwplan naar de leraar op. Een voorbeeldbouwplan van een leerling uit 5 vwo is te vinden in bijlage 3.

Lessen 7 en 8 (eventueel 9)

Lesdoel: Ik kan feedback geven op het werk van mijn klasgenoot aan de hand van de succescriteria en ontvangen feedback op waarde schatten en verwerken.

- Vooraf heeft de leraar uit de bouwplannen een selectie gemaakt van een bouwplan met goede elementen en een bouwplan met minder goede elementen. Klassikaal benoemt de leraar enkele tops en ontwikkelpunten en formuleert samen met de leerlingen concrete verbetersuggesties. Leerlingen bekijken op basis van deze feedback nogmaals hun eigen bouwplan en doen aanscherpingen of noteren aandachtspunten voor het schrijven van hun eerste versie.
- Leerlingen schrijven hun eerste versie van hun essay. Daarbij loopt de leraar rond om vragen te beantwoorden.
- Leerlingen wisselen hun eerste versie in duo's met hetzelfde onderwerp (maatschappij/literatuur/onderwijs) en soort essay (betogend/beschouwend) uit. Leerlingen gebruiken hiervoor de *single-point rubric*, waarin een voldoende prestatie op elk criterium het uitgangspunt is. Leerlingen nemen daarbij hun persoonlijke criteria mee. De leraar legt het gebruik van de rubric uit. Leerlingen lopen de criteria na voor elkaars tekst: ze gaan na hoe die zichtbaar worden in de eerste versie. Indien het criterium nog onvoldoende is, geven leerlingen dat zo concreet mogelijk in de linkerkolom in *wat* er nog onvoldoende en markeren/annoteren dit in de tekst. Voor tips verwijzen ze naar de voorbeeldessays. De leraar formuleert voor elk essay ook twee feedbackpunten gekoppeld aan de criteria.
Indien nodig, bespreekt de leraar met leerlingen een van de voorbeeldessays met behulp van de rubric en formuleert klassikaal sterke punten en mogelijke verbeterpunten met de leerlingen.
- Leerlingen herschrijven hun eerste versie op basis van de ontvangen feedback en plaatsen hun essay op de Wordpress-website. Nu vullen ze de one single point rubric in voor hun eigen tekst. Waar nodig verbeteren ze hun tekst.
- Ten slotte plaatst elke leerling bij twee andere essays een reactie, gericht op het criterium inhoud en gericht op een van de vormcriteria. Leerlingen maken op basis daarvan hun essay definitief. In bijlage 4 vind je de essay als uitwerking van het bouwplan in bijlage 3.

Differentiatie en variatie

- In plaats van de criteria met leerlingen te formuleren, kan de leraar ook de *single-point rubric* met criteria uitdelen en aan de hand daarvan de voorbeeldessays bespreken.
- In plaats van peer feedback op de eerste versie kan de leraar er ook voor kiezen om drie voorbeelden te selecteren uit de eerste versies en de goede en ontwikkelpunten klassikaal te bespreken. Daarna kunnen leerlingen op basis van deze bespreking hun eigen eerste versie verbeteren.

Terugblik en tips van de ontwikkelaar

Reflectie op de aanpak

- Leerlingen krijgen inzicht in welke criteria belangrijk zijn voor een goede beschouwende of betogende essay. Daarbij zien ze voorbeelden die variëren, omdat de vormkenmerken van een essay minder 'vast' staan dan die van andere tekstsoorten.

- Leerlingen verbinden de inhoud van het vak Nederlands, cultuur-/literatuurgeschiedenis, met de taaldomeinen lezen en schrijven.
- Leerlingen leren reflecteren op hun eigen leerproces door eigen leervragen en persoonlijke succescriteria te formuleren.

Tips voor gebruikers

- Maak duidelijk wat het doel is van het bekijken, analyseren van de essays, het zelf opstellen van succescriteria, het bekijken, analyseren van de bouwplannen.
- Besteed bij het formuleren van succescriteria, feedback en tips voldoende aandacht aan het specifiek, concreet en aanwijsbaar onder woorden brengen van wat leerlingen bedoelen en laat ze daarbij steeds concrete voorbeelden in de tekst noemen. Doe klassikaal voor hoe goede feedback eruitziet, bijvoorbeeld door bij de bouwplannen en eerste versies van de essays er één klassikaal te bespreken aan de hand van de criteria.
- In deze lessenserie speelt formatief evalueren een belangrijke rol. Voor meer informatie over formatief evalueren en de bijbehorende cyclus, zie: <https://slo.nl/thema/meer/leernetwerk-schrijfvaardigheid/goede-praktijken/lessenserie>

Auteur

Gerdineke van Silfhout

Zij is leerplanontwikkelaar in het voortgezet onderwijs. Als thema-coördinator toetsing houdt zij zich bezig met zowel toetsing in dienst van leren en ontwikkeling als de kwaliteit en kwaliteitsborging van afsluitende toetsing, zowel in primair als voortgezet onderwijs. Daarnaast werkt Gerdineke als taalexpert aan projecten rondom taal, waaronder geïntegreerd taalonderwijs.

Deze lessenserie is tot stand gekomen in samenwerking met leraren Nederlands van het Sint-Joriscollege in Eindhoven.

Bijlage 1. Criteria voor een tekst op ten minste 3F

Criteria voor een tekst op ten minste 3F		Aanvullende criteria voor een betogend/beschouwend essay
Inhoud taak	<ul style="list-style-type: none"> ○ De relevante informatie is bondig en helder. ○ De informatie is volledig en bondig verwoord. 	
Samenhang: tekstopbouw	<ul style="list-style-type: none"> ○ De gedachtelijn is in grote lijnen logisch en consequent. ○ Relaties zoals oorzaak/gevolg, overeenkomst/verschil, voor- en nadelen, zijn duidelijk aangegeven. 	
Samenhang: alinea's en verbindingswoorden	<ul style="list-style-type: none"> ○ De alinea's vormen een goed samenhangend geheel. ○ Je geeft het verband tussen zinnen en zinsdelen goed aan. Je gebruikt daarbij de juiste signaalwoorden en verwijswaarden. 	
Afstemming op doel	<ul style="list-style-type: none"> ○ Je kan verschillende schrijfdelen in een tekst combineren. ○ De opbouw van je tekst is aangepast aan het schrijfdel of de schrijfdelen. 	
Afstemming op publiek	<ul style="list-style-type: none"> ○ Je kunt voor bekend en onbekend publiek schrijven. Je hanteert steeds passend taalgebruik. 	
Formuleren: correct formuleren	<ul style="list-style-type: none"> ○ Je varieert het woordgebruik goed en je voorkomt herhaling. ○ Je gebruikt de juiste woorden en uitdrukkingen. 	
Formuleren: aantrekkelijk formuleren	<ul style="list-style-type: none"> ○ Je gebruikt bekende en minder voorkomende uitdrukkingen, beeldspraak en stijlmiddelen, zoals retorische vragen, een climax, etc. 	
Leesbaarheid: titel, tussenkopjes, opmaak	<ul style="list-style-type: none"> ○ Je geeft een heldere structuur aan de tekst, met witregels, marges en kopjes. 	
Spelling, grammatica en leestekens	<ul style="list-style-type: none"> ○ Je schrijft de werkwoorden vrijwel foutloos. ○ Je schrijft niet-werkwoorden vrijwel foutloos. ○ Je plaatst de leestekens zoals komma, dubbele punt en aanhalingstekens goed. 	

Bijlage 2. *Single-point rubric* Essay

Vóór het schrijven

De bedoeling is dat je aan het begin van je schrijfo opdracht terugkijkt naar de pluspunten en de ontwikkelpunten van je vorige schrijfo opdracht. Waar ga je deze schrijfo opdracht op letten?

Noteer voor jezelf twee of drie punten. Zorg ervoor dat je concreet formuleert:

- Dus wel: Ik vervoeg de werkwoorden in mijn essay foutloos / Ik stem mijn woordgebruik en toon af op een formeel publiek: volwassenen die ik niet ken / Voor de lezer is het duidelijk of ik een betogend of beschouwend essay schrijf.
- Maar niet: Ik ga letten op mijn spelling / Ik stem af op het publiek / Mijn essay ziet er netjes uit.

Mijn tops en ontwikkelpunten:

1.

2.

3.

Tijdens het schrijven

Tijdens het schrijven ga je na aan welke criteria je essay moet voldoen. Hiervoor gebruik je de *single point rubric*. Je controleert na het schrijven van een eerste versie of jouw essay aan de criteria voldoet. Zo niet, dan herschrijf je je essay. Let vooral op de punten die jezelf voorafgaand aan het schrijven hebt geformuleerd. De cursieve criteria zijn specifiek voor de tekstsoort Essay toegevoegd.

Ná het schrijven

Vul de *single-point rubric* in: waar sta jij, waar voldoet jouw essay wel aan? Zijn er nog ontwikkelpunten (linkerkolom) of doe je al meer dan de gestelde criteria (rechterkolom)? Beschrijf dat zo concreet mogelijk in de linker- en rechterkolom.

De docent en/of medeleerling doet hetzelfde. Ga vervolgens na of jouw beoordeling overeenkomt met die van hen. Waarin wel/niet? Verbeter de punten waarop je feedback krijgt. Vraag zo nodig om verheldering en concrete tips.

	Ontwikkelpunten	Je hebt het GOED gedaan! (3F)	MEER dan goed
Inhoud taak		<ul style="list-style-type: none"> ○ De relevante informatie is bondig en helder. ○ De informatie is volledig en bondig verwoord. ○ <i>De lezer van de essay weet wat het doel is van de essay: betogend of beschouwend.</i> ○ <i>Je hebt een voor de lezer duidelijke koppeling gemaakt tussen de theorie uit de</i> 	
Samenhang: tekstopbouw		<ul style="list-style-type: none"> ○ De gedachtelijn is in grote lijnen logisch en consequent. ○ Relaties zoals oorzaak/gevolg, overeenkomst/verschil, voor- en nadelen, zijn duidelijk aangegeven. ○ <i>In de inleiding staat het onderwerp en de aanleiding. In het geval van een betogend essay noem je ook je standpunt t.a.v. het onderwerp.</i> ○ <i>In de kern formuleer je bondig de onderbouwing van je standpunt met argumenten en bronnen (betogend essay) of de verschillende perspectieven over een onderwerp met voor- en tegenargumenten (beschouwend essay).</i> <i>In het slot rond je alles af en eindig je met een uitsmijter waarmee je de lezer aan het denken zet: concluderend (betogend essay) of</i> 	
Samenhang: alinea's en verbindingswoorden		<ul style="list-style-type: none"> ○ De alinea's vormen een goed samenhangend geheel. ○ Je geeft het verband tussen zinnen en zinsdelen goed aan. Je gebruikt daarbij de juiste signaalwoorden en verwijswwoorden. 	
Afstemming op doel		<ul style="list-style-type: none"> ○ Je kan verschillende schrijfdoelen in een tekst combineren. ○ De opbouw van je tekst is aangepast aan het schrijfdoel of de schrijfdoelen. 	

Afstemming op publiek		<ul style="list-style-type: none"> ○ Je kunt voor bekend en onbekend publiek schrijven. Je hanteert steeds passend taalgebruik. ○ <i>De inhoud, het taalgebruik, register en de toon van je essay past bij het publiek dat je kiest.</i> 	
Formuleren: correct formuleren		<ul style="list-style-type: none"> ○ Je varieert het woordgebruik goed en je voorkomt herhaling. ○ Je gebruikt de juiste woorden en uitdrukkingen. 	
Formuleren: aantrekkelijk formuleren		<ul style="list-style-type: none"> ○ Je gebruikt bekende en minder voorkomende uitdrukkingen, beeldspraak en stijlmiddelen, zoals retorische vragen, een climax, etc. ○ <i>Je gebruikt taal die de lezer prikkelt, die aanzet tot nadenken, zoals herhalingen, woordspelingen, synoniemen, verschrijvingen etc.</i> 	
Leesbaarheid: titel, tussenkopjes, opmaak		<ul style="list-style-type: none"> ○ Je geeft een heldere structuur aan de tekst, met witregels, marges en kopjes. ○ <i>Je varieert in lay-out en je opmaak ondersteunt je boodschap en het begrip van je lezer.</i> 	
Spelling, grammatica en leestekens		<ul style="list-style-type: none"> ○ Je schrijft de werkwoorden vrijwel foutloos. ○ Je schrijft niet-werkwoorden vrijwel foutloos. ○ Je plaatst de komma, dubbele punt en aanhalingstekens goed. 	

Bijlage 3. Een voorbeeldbouwplan Betogend essay

Structuur	Elementen/onderwerpen	Uitwerking
<i>Inleiding</i>	Actuele wet of uitspraak pakken en de verbinding maken met de verlichting/romantiek	
<i>Kern</i> Ontstaan van de vrijheidsbeginselen beschrijven en koppelen aan de samenleving van vandaag	Deelonderwerpen: <ol style="list-style-type: none"> 1. Individualisme 2. Het collectivisme 3. Misbruik 4. Oorzaken misbruik 	Uitwerking: <ol style="list-style-type: none"> 1. De behoeftes van individuen drijven de samenleving. Het individu wordt verpulverd onder een collectief systeem. Adam Smith en liberalisme. 2. Het collectief vernietigt het individu en zorgt voor polarisatie. 3. Mensen misbruiken de vrijheid van het individu. 4. De filosofie en principes moeten kloppen om een sterk individu te zijn en goed te functioneren in de samenleving. Cultuur, verlichting en romantiek.
<i>Slot</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Argumenten herhalen 2. Uitsmijter 	Ik besef als liberaal met enkele libertarische standpunten dat mijn idealen ook slachtoffers zullen maken. Geen enkel plan is perfect voor de gehele mensheid. Echter, op basis van moraal en empirisch bewijs ben ik ervan overtuigd dat vrijheid het meest effectieve en respectvolle gereedschap is om de samenleving naar een hoger niveau te tillen. Als je toch besluit macht te willen gebruiken voor jouw idealen, ben dan wel eerlijk over de mensen die jouw idealen moeten gaan betalen.

Bijlage 4. Een voorbeeldessay van een 5-vwo-leerling

Filosofie en Hufters

Een zonnige zaterdagmiddag in het centrum van Eindhoven, ik heb net wat gegeten met een vriendin van me en ik ben op mijn weg terug naar huis. Ik loop richting de fietsenstalling en zie daar een jongen een blikje pepsi cola op de grond gooien. Terwijl ik naar mijn fiets loop zeg ik tegen hem: 'hey, ruim je dat even op?' De jongen kijkt me aan en zegt: 'Waar bemoei jij je mee?' Ik voel bij hem een hoop agressie, maar ik blijf rustig: 'Zou je dat even op willen ruimen, dit is niet zo netjes.'

Ik krijg als antwoord: 'Flikker op, kankerhomo.' Ik besluit door te lopen en gewoon mijn fiets te pakken. Mij is geleerd dat onze samenleving gebaseerd is op vrijheid, humanistische waarde en tolerantie. Onze samenleving is een plaats waar iedereen zichzelf kan ontplooien zolang hij de ander in zijn waarde laat. Waarom wordt ik dan nog zo vaak op straat uitgescholden? Waarom zijn er zoveel mensen die gewoon doen wat ze willen zonder na te denken wat de gevolgen van hun acties zijn? Wordt de vrije manier van leven misbruikt?

Individualisme

Ik houd van onze samenleving, ik zou geen ander systeem kiezen boven een vrije, individuele samenleving. Helaas ontbreken vaak sommige aspecten die nodig zijn voor het goed functioneren van een individualistische samenleving. Een gebrek aan principes en zelfverantwoordelijk leidt tot het misbruiken van het individualisme.

Maar eerst, waarom vind ik de vrije individuele samenleving zo gaaf. In de verlichting en romantiek is het individu centraal komen te staan, de mens werd het centrum van het leven in plaats van het goddelijke of het collectief.[1] Tot aan de Renaissance werd de mens in Europa gedefinieerd als een lid van een groep.[2] Natiestaten waren nog niet zo belangrijk als bijvoorbeeld in de 20e eeuw, belangrijk was bij welk gilde, stad of kerk men een lid was.[3] Het lidmaatschap van deze instituties bepaalde het levensverloop van de mens. Daarnaast hadden de heersende machten zoals de kerk en de heerser zeer veel invloed over het individu. Het humanisme en de Renaissance creëerden een basis waarop filosofen de ideeën over het individu verder konden ontwikkelen.

Individualisme betekent niet ieder voor zich, individualisme is een filosofie, een manier om naar de mens en de samenleving te kijken. Het individualisme betekent dat men uitgaat van de rechten en plichten van het kleinste onafhankelijk gedeelte van een samenleving, het individu.[4] Tegenover het individualisme staat het collectivisme, deze filosofie neemt de rechten en plichten van een groep als uitgangspunt. Voorbeelden hiervan zijn de marxistische klassen en het kastesysteem in India. Verlichte en romantische denkers kwamen tot het besef dat het beoordelen van het individu de meest morele vorm van leven is. Volgens hen bestaat de samenleving uit individuen die allemaal hun behoeftes nastreven. Deze behoeftes zijn de kracht achter een werkende maatschappij, wanneer individuen de ruimte hebben om hun behoeftes na te streven zonder daarmee rechten van anderen af te nemen functioneert de samenleving het beste.[5] Het individu zal een samenwerkingsverband aangaan om in zijn behoeftes te voorzien. Dit principe is al zo oud als de mens zelf, de vroege mens kwam al tot het besef dat zij moesten samenwerken om te overleven, eten verzamelen, kleding maken en onderdak regelen.

Collectivisme

Helaas zijn er veel mensen die walgen van een vrije samenleving, zij verkiezen liever een collectivistische samenleving. Wanneer men uitgaat van een collectivistisch systeem staat het groepsbelang voorop.[6] Het groepsbelang is met een beetje geluk een voorziener van de behoeftes van het individu, maar vaak is dit niet het geval. De rechten en behoeftes van het individu moeten wijken voor het collectief. Een voorbeeld hiervan is te vinden in de vroege Sovjet-Unie. De staat bepaalde in de Sovjet-Unie waar landbouw bedreven mocht worden, wie dit zouden moeten uitvoeren en hoe dit precies met gebeuren. Door een totale scheefgroei tussen vraag en aanbod en het wegvallen van kennis doordat de staat alle bezittingen opeisten ontstond een massale hongersnood met miljoenen doden tot gevolg. [7]

Vandaag de dag is het verschil tussen het collectivisme en individualisme mooi te zien in het klaslokaal. Leerlingen die liggen te slapen tijdens de wiskundeles en nog een negen halen moeten dezelfde lessen volgen en dezelfde opdracht maken als de leerlingen die zich in het zweet werken voor een mager zesje. Het belang dat de groep als geheel slaagt, gaat boven de verschillen tussen leerlingen.

Een ander nadeel van het collectivisme is dat er automatisch een out-group ontstaat, dit zijn mensen die niet bij de groep horen. Dit betekent dat de individuen en groepen die niet bij het collectief horen ook minder rechten en plichten hebben dan het collectief.[8] Dit aspect van het collectivisme kan uitslaan naar een extreem inhumane situatie, de geschiedenis geeft ons honderden voorbeelden. Het communisme van Stalin en Lenin, het Nazisme van Hitler, de eerste wereldoorlog, de Frans-Duitse oorlog, de Armeense genocide, de stammenoorlogen van de geschiedenis.

Oorzaken

Er zijn essentiële onderdelen in moraal en filosofie die bij het individualisme horen. Een individu moet het gevoel van zelfverantwoordelijkheid hebben en een duidelijk beeld hebben van zijn principes en moraal. Dit betekent niet dat alleen mensen die een hoog IQ hebben en mooie complexe boeken kunnen schrijven geschikt zijn voor een individualistische samenleving. Wanneer een persoon het gevoel heeft voor zijn eigen leven te zorgen en weet hoe hij/zij op een menselijke manier met anderen omgaat, dan kan het individu leren en leven. Nadenken over je eigen acties en leven, weten wie je wilt zijn en anderen dit ook te laten doen, dit zijn belangrijke dingen voor elk individu.

Het ontbreken van een duidelijke filosofie is de veroorzaker van veel problemen in de samenleving. Mensen gaan vanuit frustratie, emotie, ongelijk en pijn handelen zonder naar zichzelf te kijken. Wanneer mensen zichzelf veranderen zal de verandering het snelste gaan. Er zijn veel redenen waarom de filosofie nog vaak ontbreekt. Alles begint thuis, als men in de kindertijd al niet leert omgaan met de vrije filosofische manier van denken zal het later veel moeilijker zijn om dit te leren. Ook speelt mee of een mens in een overlevingsdrang zit of niet. In een oorlog of in armoede heeft een mens niet de luxe om altijd het vriendelijkste en 'het beste' met zijn medemens om te gaan. Helaas zijn er ook genoeg mensen die door hun karakter, toestand of verleden geen zin/mogelijkheid hebben om vanuit ratio en vrije filosofische principes te leven.

Ook cultuur is een grote speler in de samenleving, het is bijna niet werkbaar om te zeggen tegen een ander mens: Vanaf nu leef je volgens deze specifieke principes. Dit maakt integreren ook een dergelijk moeilijk proces.[9] Wanneer iemand is opgegroeid in een cultuur die gegrond is op bijvoorbeeld geloof, en deze cultuur draagt honderden jaren geschiedenis en invloeden met zich mee, kan men niet zomaar verwachten dat iemand dit vervangt. Historie, cultuur en geloof, dat zijn ongelofelijke belangrijke factoren.

Misbruik

Het is niet gek dat het individualisme voor veel mensen de zondebok is van veel problemen in onze maatschappij. De financiële crisis, het verlies van een nationale identiteit en het verminderen van persoonlijk contact tussen mensen. Je eigen persoon als uitgangspunt nemen leidt tot een verzwakking van het collectief, iets waar de leiders van Noord-Korea en Cuba bang voor zijn. Echter, het individualisme uit de verlichting propageert niet het verwaarlozen van contacten of handelen uit eigen belang als dat anderen erg schaadt. De verlichte filosofen stellen dat het individu rationalisme en een humanistische moraal nodig heeft.[10] Helaas zijn niet alle aspecten van het verlichte individualisme doorgedrongen. Individualisme staat voor veel mensen gelijk aan arrogantie, het kopen van spullen en het streven naar uniek zijn. Volgens velen vieren de inwoners van 'verlichte' culturen een feest van hedonisme.

De ideologie van het vrije individu wordt veel misbruikt. Er zijn een hoop mensen die doen wat ze willen zonder de consequenties daarvan te zien of te willen aanvaarden of helemaal niet om die consequenties geven. Een prachtig voorbeeld is het programma wegmisbruikers. Een groep agenten van de verkeerspolitie confronteert mensen met hun rijgedrag en dit maakt vaak interessante televisie.

Bekende zinnen zijn: 'Ik heb haast, ik had echt geen idee meneer, je kan oprotten en het is jouw taak om mij te controleren.' Automobilisten rijden met gevaar voor eigen leven over de Nederlandse wegen en wanneer iemand ze confronteert met hun gedrag kan men moeilijk tot inkeer komen. Een 'niemand vertelt mij wat ik moet doen' cultuur is goed terug te zien bij deze mensen. Een tweede manier waarop individuen misbruik maken van hun vrijheid is de schuld van hun situatie neerleggen bij een ander. 'Ik heb geen baan door die kutbuitenlanders' en 'Die leraar mag mij echt niet daarom heb ik een vier', natuurlijk zullen er momenten zijn geweest dat die zinnen wel klopten, maar men legt de schuld wel heel snel buiten zichzelf. Geen eigen verantwoordelijkheid en geen ratio.

Samen alleen

Desalniettemin ben ik toch blij dat we in een samenleving wonen die meer geïndividualiseerd dan gecollectiviseerd is. Individualisme brengt een gezonde samenleving met rechten voor iedereen, geen automatisch vijandschap en geen volkswil zoals in het collectivisme. We hebben allemaal nog veel te leren, persoon voor persoon. Dit wordt allemaal nog moeilijker door hoe verschillend we zijn, verschillend in cultuur, opvoeding, geloof. Hoewel ik nog vaker zal worden uitgescholden en er nog honderden afleveringen wegmisbruikers zullen komen met dezelfde asociale mensen die vooral jou de schuld geven, denk ik dat het goed komt. Ik blijf staan voor mijn vrijheid en die van u, als iedereen dat doet, wordt er ook aan iedereen gedacht.

[1] Titel: Verlichting; Bron: [https://nl.wikipedia.org/wiki/Verlichting_\(stroming\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Verlichting_(stroming))

[2] Titel: Renaissance; Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Renaissance>

[3] Titel: Aspecten van de Middeleeuwen. Bron: http://www3.artez.nl/musictools/muziekgeschiedenis_new/middeleeuwen/download/bruijn_aspecten_middeleeuwen.pdf

[4] Titel: Individualisme; Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Individualisme>

[5] Titel: Sid Lukkassen interviewt Yernaz Ramautarsing; "Alles aan links is hypocriet!" Gepubliceerd: 7-06-2016 Bron: <https://www.youtube.com/watch?v=izRrj6eyvNM>

[6] Titel: collectivisme; Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Collectivisme>

[7] Titel: Holdomor; Bron: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Holodomor>

[8] Titel: Liberal Ideas #3 – Individualism vs Collectivism Bron: <https://www.youtube.com/watch?v=vFh6Yy-rIB8&t=462s>

[9] Titel: De pijnlijke cijfers achter asielmigratie; Gepubliceerd: 3-04-2017 Bron: <https://www.youtube.com/watch?v=XhJaZLXy9DI>

[10] Titel: René Descartes; Bron: https://nl.wikipedia.org/wiki/Ren%C3%A9_Descartes